Úvodné slovo

Ľudstvo, žijúc vo "svete prírody", akoby buduje na nej neustále na tomto svete svoj ľudský "svet kultúry". Proces budovania kultúry trvá nepretržite od chvíle objavenia sa človeka na zemi a uchováva sa v pamäti skrze symbolizovanie epoch kultúry rôznorakými názvami: dobou kamennou, dobou bronzovou, železnou, dobou pary, elektriny atď. Posledné storočia a oveľa viac súčasnosť svedčia o zrýchľovaní pokroku do takej miery, že "svet prírody" mizne spred očí človeka. Výrazne to vidieť v mestských aglomeráciách, kde rozvoj niektorých oblastí kultúry je taký intenzívny, že sa vymyká ľudskej kontrole. Veď ekologická hrozba (zapríčinená nekontrolovaným rozmachom technickej kultúry) nás núti čoraz viac si uvedomiť, že vybudovaná "kolíska kultúry", zvlášť kultúry miest, nie je podobou úplne "naturálneho" prostredia ľudského života a – súdiac podľa toho – je nevyhnutný (pre zachovanie života) súlad kultúrneho prostredia s prírodným. Spojitosť kultúry a natury je nepopierateľná v existenciálnom zmysle. A táto spojitosť vyžaduje potrebu spojitosti v poznaní človeka (intencionálnej súvislosti).

Široko a všestranne budovaná kultúrna kolíska ľudského života vzbudzuje úvahy a vynucuje veľa otázok o tom, ako chápeme bohatý jav kultúry aj základ javu kultúry, podľa ktorého rozhodujeme o "kultúrnosti" kultúry. Teda môžeme sa pýtať na dejiny kultúry vo väčšom alebo menšom súhrne alebo v niektorých jej významných prvkoch. Môžeme skúmať jednotlivé vetvy bohato rozvetveného "stromu kultúry", ale tiež môžeme "vykopávať" "korene" tohto stromu, to značí rozmýšľať nad základným chápaním samej kultúry.

Môžeme sa taktiež špecializovať na čoraz užšie pole skúmaní kultúry v jej rôznych aspektoch, tvoriac rozličné vedecké disciplíny o kultúre, napr. sociológia, etnológia kultúry atď. A naozaj dnes sme svedkami rozvíjania a vzniku rôznych náučných disciplín s ustálenou a odlíšenou metódou poznania alebo s charakteristickou oblasťou kultúry. Odtiaľ plynú vedy o kultúre kresťanskej, moslimskej, židovskej, poľskej, ruskej, francúzskej. Jestvujú skúmania zasvätené kultúre materiálnej, kultúre duchovnej, kultúre divadelnej, športovej.

Široký vejár úloh kultúry je akosi spontánne chápaný, keď zmysluplne užívame toto slovo v jazyku, hovoriac v rôznych významoch o "kultúre". A vlastne opodstatnenosť užívania termínu kultúra – už tým samým faktom – svedčí o akomsi základnom, bazálnom chápaní kultúry. Nie celkom a do konca je jasné, ale je prirodzene vnímané. A takéto základné, najhlbšie chápanie kultúry je vlastne filozofickým chápaním, vždy založeným alebo domýšľaným, pretože bežne, či už viac alebo menej výstižne, užívame výraz "kultúra". V úvahách, uvádzaných tuná[1], ide o vlastne o ukázanie tohto základného chápania "kultúry", ktoré dáva prvotný zmysel všetkým špecializovanejším bádaniam o rôznych formách kultúry.

Preto je potrebné najprv sa pozastaviť nad základným a prvotným chápaním kultúry. To urobíme odvolaním sa na podstatné prejavy konania človeka ako človeka, teda "rozumného zvieraťa". A ukazuje sa, že to sama interiorizácia (v ľudskom poznaní) vnímanej prírody je prvou "intelektualizáciou" na spôsob ľudský, čo je hneď aj prvým "kultúrnym faktom". Všetko, čo je ľudské a prejavuje sa v ľudskom konaní, je pokračovaním faktu interiorizácie poznania natury, sveta, skutočnosti (tzn. intelektualizácie natury, sveta, skutočnosti). Základné chápanie kultúry sa stáva vhodným a plodným "východiskom" pre úvahy nad hlavnými a podstatnými rysmi kultúry.

Hlavné rysy (témy úvah) sú:

- oblasť poznania predvedeckého a vedeckého,
- mravnosť a obyčaje,
- umenie a technika,
- samotné náboženstvo s jeho individuálnou a spoločenskou podobou.

Tieto základné štyri natury vo veľkej rieke kultúry, ktorá ho unáša smerom k večnosti – do oceánu večného života – splietajú sa do seba navzájom, tvoriac nespočetné menšie prúdy, vlny (a niekedy aj víry). Ukazujú nesmierne bohatstvo ľudského ducha a esenciálny výraz bytia človeka. Nadšenie týmto ohromným bohatstvom sa môže stať tým hlbšie, čím viac rozpoznáme základné prejavy kultúry a porozumieme jej hlavný zmysel ako "hlavný analogát" spôsobu jestvovania kultúry a čím viac ju budeme poznávať, pravda, rovnako analogicky.

Počas storočí u rôznych národov sa prejavovali a dominovali rôzne kultúrne funkcie a teoretické akcenty. Bola to starogrécka *paideia*, ktorá stelesňovala v živote ideály *kalokagatia*; rímska *urbanitas*, kresťanská *sanctitas*, renesančná *humanitas* a ešte iné rôznorodé ideály ľudského života spoločenského a individuálneho. Všetky boli svojským ovocím intelektualizácie natury (v tom aj natury ľudskej), ktorá je dielom ľudského ducha. A on, ľudský duch, sa môže rozvíjať jedine v prostredí kultúry.

Tento text je preložený úryvok z knihy M.A.KRĄPIEC: *U podstaw rozumienia kultury*, Dzieła XV, RW KUL, Lublin 1991, s. 5-6. Preložil Emil Ragan.

Pre vnútornú potrebu študentov Filozofie kultúry. Košice, február 2005.

[1] v knihe, ku ktorej je tento text úvodom